

Noriko Nakayama, *Köy Kadını, Modernite ve İslam: Bir Antropoloğun Gözünden 1990'ların Türkiye'si*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2021, 190 s.

Değerlendiren: Cenk Beyaz

Türkiye'deki sosyal bilim araştırmalarında kent ve göç çalışmalarına kıyasla çok daha ihmal edilen alanlardan biri olan kırsal alan araştırmaları, son yıllarda görünür olmaya başlamıştır. Fakat 1990'lı yıllarda bu türden araştırmaların Türkiye'de çok daha az olduğu dikkate alınırsa yerli araştırmacılar için bile oldukça zahmetli bir çalışmaya teşebbüs etme cesaretini gösteren Japon antropolog Noriko Nakayama'nın *Köy Kadını, Modernite ve İslam: Bir Antropoloğun Gözünden 1990'ların Türkiye'si* adlı araştırması, grup içerisinde yaşanılarak etnografik verinin elde edilmesi bakımından özellikle önemli bir çalışmadır.

1999 yılında "İslam'da Cinsiyet ve Yaşam: Türk Kırsalında Kadının Etnografisi" başlığıyla Japonca neşredilen, esasen "Kırsaldaki Kadının Gözüyle Türk Modernleşmesi: Laiklik, İslam, Kadın İlişkileri" adını taşıyan doktora araştırmasına dayanan bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Japon Dili Eğitimi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapan Tolga Özşen tarafından Türkçeye tercüme edilerek 2021 yılında Tarih Vakfı Yurt Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Noriko Nakayama, bu araştırmanın Japoncada çok az sayıda olan İslam çalışmalarına önemli bir katkı sunduğunu ifade etmekte ve 1990'larda Japonya'daki Türkiye'ye bakışı İslam'ı dâhil edecek bir biçimde okuyucuya sunmayı amaçladığını

@ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi. cenk.beyaz@medeniyet.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-5012-9839>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/D0317
insan & toplum, 2022; 12(2): 271-275.
insanvetoplum.org

vurgulamaktadır. Araştırma alanı olarak belirlediği köyde katılarak gözlemler gerçekleştiren yazar, araştırmasında İslam'ın evrensel prensiplerini ortaya koymaktan çok etkileşime girdiği bireylerin ve toplulukların sürdürdükleri gerçek ve gündelik hayatı resmetmeye çalıştığını dile getirmektedir. Çalışmanın köy kadını ve Türk modernleşmesi araştırması olduğu belirtilmiş bununla birlikte bu çalışmaya kadar Kemalizm, feminizm ve İslamcılık ideolojileri bağlamında ele alınan Türk modernleşmesine ve kadın tartışmalarına yeni bir bakış açısı kazandırmak için kırsaldaki kadınların ideolojilerinden çok gündelik hayatlarına odaklanması araştırmada en genel amaç olarak benimsenmiştir.

Kültürel antropoloji alanına mahsus olan bu araştırmada kullanılan veriler, Ekim 1991 ile Mayıs 1992 tarihleri arasında İstanbul'da, Haziran 1992 ve Haziran 1993 tarihleri arasında Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki Zonguldak ilinin bir köyünde, kendisine evlerini açan bir aile ile birlikte kalan yazar tarafından bizzat elde edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinin gerektirdiği ölçüde dâhil olunan mekânların, etkileşime girilen bireylerin ve toplulukların isimleri yazar tarafından ifşa edilmemiş ve anonimleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın sürdürüldüğü köy, M Köyü şeklinde belirtilmiş, çevre köyler de benzer şekilde belirli harflerle (H Köyü, HO Köyü, K Köyü, D Köyü) (s. 9) ifade edilmiştir. Bireyler de yine aynı şekilde belirli harflerle (B Hanım, C Hanım, A Bey) (s. 86) vurgulanarak şahsi veriler üçüncü şahıslarla ve/veya kurumlarla paylaşılmamıştır.

Kitap, Giriş ve Sonuç bölümleri hariç altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin dışında "Türkiye'de Kadın Çalışmaları" başlığı altında bir ek bölüm ile Sonsöz kısmı yer alan kitapta, kaynakça yer almakla birlikte dizin bulunmamaktadır. Bu durum, bu türden akademik bir çalışma için eksiklik olarak nitelendirilebilir. Çalışmada üç önsöz mevcuttur. Tercümanın önsözünden başka yazarın 1998 ve Türkçe baskı için yazdığı 2020 yıllarına ait iki önsözü bulunmaktadır.

Noriko Nakayama, Giriş bölümünde laik ve Müslüman bir ülke olarak vurguladığı Türkiye'yi tanıtarak araştırmasını sürdürdüğü M Köyü'ne ilişkin genel bilgiler vermektedir. Başlığın vurucu bir biçimde Türkiye'ye yönelik olmasına karşın yoğunluklu bir biçimde İslam'ın özellikleri hakkında bilgilerle bölüme giriş yapılmıştır. Bu bölümde Türkiye'de İslam'ın nasıl yaşandığı, Türk modernleşmesi ve kadının bu bağlamdaki durumu kısaca ele alınarak sonraki bölümlerde detaylı izahata girişileceği vurgulanmıştır. Yazara göre ekonomik refahın ve siyasi istikrarın olduğu M Köyü'nün bu araştırma için tercih edilmesinin sebebi, Türk modernleşmesini kırdaki kadın üzerinden anlamayı daha mümkün kılacağı şeklindedir. Fakat bu gerekçelendirme, yazarın en temelde anlamaya ve ilişkilendirmeye çalıştığı kavramlar olan İslam, Türk modernleşmesi, Kemalizm, kırdaki kadın, feminizm ve benzerlerinin tipik örüntüler

meydana getirip getirmediğini yoklayabileceği kıstaslarla örneklem kümesini tarif etmesine dayanmalıydı. Araştırma problemi, konusu, ilgili literatürde konumlanışı bakımından netlik içeren bu çalışmada Giriş bölümünde devam eden bölümler hakkında kısaca bir tanıtımın ve yönlendirmenin olmayışı eksiklerden biri olarak zikredilebilir.

Çalışmanın ikinci bölümde, kadınlar ekseninde Türkiye'deki modernleşme deneyimi izah edilerek Kemalist, feminist, İslamcı kadınlar ve M Köyü kadınları zaviyesinden Türkiye'deki laiklik ve kadın meseleleri tartışılmaktadır. Bir sonraki bölümde ise M Köyü'nde İslam'ın gündelik hayat pratiklerine nasıl yansıdığı ve buna ilişkin ritüellerin nasıl gerçekleştirildiği irdelenmekte, İslamcılığın ve Kemalizm'in M Köyü'ndeki tezahürlerinin neler olduğu incelenmektedir. Devam eden üç bölümde kadın ekseninde ailede, evlilikte ve cinsellikte kadına ilişkin cinsiyete bağlı normlar, sahadan elde edilen veriler bağlamında tartışılmaktadır. Bu doğrultuda M Köyü'ndeki aile, cinsiyet, yaş grupları, evlilik süreçleri ve ritüelleri hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Namus, feminizm ve dinî bir temele dayandırılmasından çok gündelik hayat bağlamında haremlik-selamlık mefhumları üzerinde durulmaktadır. Sonuç bölümünden önceki son bölümde ise M Köyü'ndeki toplumsal değişime değinilerek kadının bu süreç içerisindeki değişimi ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise araştırmanın amacı birden çok kez tekrarlanmakta, bölümlerde sırasıyla hangi meseleler üzerinde durulduğu kısaca ve tekrar ele alınmaktadır. Bu hususların dışında araştırmanın İslam, modernleşme, Kemalizm, kırsal alanda kadın, feminizm gibi temel kavramları ihtiva eden problemlerine karşılaştırmalı olarak cevaplar veren Noriko Nakayama'ya göre M Köyü'ndeki kadınların İslamcılık, Kemalizm, feminizm ve kadınlık arasında herhangi bir siyasal ideolojinin bağlantısı bulunmamaktadır. Ona göre köydeki kadınlar, feminizm hariç İslamcılık ve Kemalizm gibi ideolojik sembollere, söylemlere ve eylemlere karşı esnek ve faydacı bir tavra sahiptirler. Din ve kadın ekseninde İslami akidelerden çok kültürel unsurların daha baskın olduğu durumların varlığı M Köyü özelinde yazar tarafından elde edilen bulgulardan biridir. Öyle ki dinî hususlarda daha toleranslı tavır söz konusu olabilmekteyken kadınlarla ilgili hususlarda dinî kaidelerden çok kültürel temelli katılıkların mevcut olduğu öne çıkmaktadır.

Araştırmada yer yer genelleyci ve indirgemeci bir tavrın söz konusu olduğunu vurgulamak gerekir. Bilhassa Türkiye'de laik ve İslamcı şeklinde iki ana duruşun bulunduğunu vurgulayan yazara göre gündelik hayat akışı içerisinde İslami gereklilikleri yerine getirenler İslamcı olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla bir din ile ideoloji birbirine karıştırılmaktadır. Yine yazar, Türkiye'deki İslamcılığın geçmişine, kavramsal ve pratik çerçevesine dair yeterli bilgiye sahip değildir. Yazarın böyle bir algılayışa

yönelmesinin en temel sebebi ise İslam, İslamcılık, laiklik gibi kavramlar etrafında şekillenen ilgili literatürü, İslam'ı ideoloji olarak görmeye ve kabul etmeye eğilimli araştırmacıların çalışmalarına atıfla incelemeye kalkışmasıdır. Bu tartışmaları daha çok ikincil kaynaklardan elde ettiği bilgiler aracılığıyla kentli kadınlar üzerinden yorumlamaya çalıştığı görülen yazarın asıl odaklanmaya çalıştığı topluluk, kırsal alanda hayatını sürdüren kadınlar olmaktadır. Yazarın tespitine göre köydeki kadınlar, Kemalistlere göre “eğitimsiz”, “geri kalmış”, İslamcılara göre ise “dini açıdan bilinçsiz”, “geleneksel”, “örfi” olarak nitelendirilmektedir. Buradan hareketle yazar, kırsaldaki kadının araştırmanın süreci dâhilinde Türk modernleşmesi ve İslam Dini bağlamında gündelik hayatının nasıl şekillendiğini anlamak istediğini dile getirmektedir.

“Kemalizm’in İslam’ı ‘modern olmamak’ ile eleştirmesine bağlı Türkiye’deki İslamcılığın bozulmasıyla başlayan düğmelerin yanlış iliklenme sürecini M Köyü kadınları düzeltebilir. Köy kadınları, mesaisini İslam’a mesafe koymaya harcayan ‘tepeden modernleşme’nin değil, Kemalizm ve İslamcılığın ortak noktada buluşabilme ihtimaline sahip Türk tarzı ‘çağdaşlaşma’ anlayışının temsilcileridirler” (s. 159) şeklinde bir kestirim ve belki de uzun vadeli öneriler ortaya koyan Noriko Nakayama, 1990’lar Türkiye’sinde saha araştırması yürüttüğü bir köydeki bireylerle sürdürdüğü etkileşim neticesinde elde ettiği verilerden bir çözümleme yapmaktadır. Araştırmada teorik ve kavramsal arka planı teşkil eden İslamcılık meselesine, İslami kaidelerin gündelik hayata nasıl yansiyebileceği şeklinde değil de ideoloji penceresinden bakıldığından bu durum kırsal alanda hayatını sürdüren kadınların öncelikli olarak dinî bir pratik olarak kabul ettikleri İslam ile ideoloji haline getirilen İslam arasında farklılıklar meydana getirmekte ve araştırma boyunca sürdürülmeye çalışılan analiz yetersiz kalmaktadır. Çünkü yazar, kırdan meseleye baktığını iddia etmesine rağmen bilhassa İslam ve kadın karşılaştırmasında bakışını dışarıdan kıra doğru ideolojik bir İslam gözlüğüyle yöneltmektedir. Bu gidiş geliş araştırma içerisinde de mevcut bulunmaktadır. Yazar bir yandan feminizm dışında İslamcılığın ve Kemalizm’in kırdaki bireylere ideolojik bir anlam ifade etmediğini vurgularken diğer yandan Kemalizm’in karşısına İslam’ı bir ideoloji olarak koyma hatasına düşmektedir. Böyle bir manzaranın ortaya çıkmasının en temel sebebinin yazarın Türk modernleşmesi, İslamcılık ve Kemalizm bağlamında kitapta yer alan belirli kaynaklara başvurmakla yetinmesidir.

Kitapta yer alan bazı tablo ve şekillerdeki Japonca ifadelerin Türkçe karşılıklarının verilmemiş olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu hususun dışında kitapta yer alan resimler, 1990’ların fotoğraf çekim teknolojisi çerçevesinde kabul edilebilir niteliklere sahiptir. Ancak fotoğraflarda tarih ibaresinin ve kaynağın yer almaması bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Yazarın sahayı ve ele aldığı birtakım meseleleri kroki

ve şemalarla görselleştirmeye çalışması okuyucu için kolaylık sağlamaktadır. Benzer şekilde her bölüm sonunda bölümün öne çıkan hususlarını barındıran “Bitirirken” başlığıyla görülen kısımlar okuyucuya kavramların, tartışmaların ve meselelerin bir sonraki bölüme geçmeden önce takibi için kolaylık sağlamaktadır. Bir Japon antropolog tarafından Türkiye kırsalında yapılan bu çalışmanın Türkçeye tercüme edilmesi oldukça kıymetlidir. Ancak kitapta birtakım imla ve noktalama hataları yer almaktadır. Bunlar muhtemel yeni baskılarda düzeltilebilecek unsurlardır. Araştırmada bilimsel bilginin nasıl elde edildiğine dair bir tavır ve bakış açısı olması bakımından metodolojik yaklaşıma dair herhangi bir vurgu yahut ifade yer almamaktadır. Benzer bir biçimde elde edilen verilerin nasıl analiz edildiğine dair bir bilgi de kitapta yer almamaktadır. Araştırmada her ne kadar kırdaki kadına yönelik bir odaklanma ön plana çıkarılsa da kırsal alan örüntülerine karşılık gelebilecek ilgili literatüre dair yeterli arka plan bilgisinin olmadığı görülmektedir.